

1.UVOD

U savremenom svijetu je postalo jasno da je znanje osnovni resurs za stvaranje nove vrijednosti kroz inovacije i unapređenje procesa. Pri tome se ističe značaj i prednost malih preduzeća koja brže i fleksibilnije reaguju na promjene i mogu iskoristiti sve svoje mogućnosti. Tako u EU mala preduzeća predstavljaju čak 99% od svih preduzeća pri čemu doprinose ukupnom bruto društvenom proizvodu sa 60% i obezbjeđuju preko 80 miliona radnih mjesta. Vlade razvijenih zemalja su u tome prepoznale priliku da se unaprijedi sveukupna slika privrede i da se na najbezbolniji način prevaziđe ekonomska kriza.

Mala preduzeća (engl. *Small business enterprises*) imaju mali obim poslovanja, mali uloženi kapital i mali broj zaposlenih radnika. Ona se strukturno uklapaju u privredni prostor koji nisu pokrila velika i srednja preduzeća i obavljaju i poslove za kojim i nisu zainteresovana, ili koji nisu profitabilni za veća preduzeća. Preduzeća male privrede povećavaju stepen i obim korišćenja novih resursa jedne privrede, uz visok stepen fleksibilnosti i adaptivnosti novim tržišnim i drugim uslovima.

Mala preduzeća po pravilu, osniva pojedinac, preduzetnik, koji je istvremeno i vlasnik i menadžer preduzeća. On samostalno donosi sve odluke koje se odnose na poslovanje i snosi rizik poslovanja preduzeća. Malo preduzeće karakteriše relativno nizak stepen specijalizacije poslova, upravljačkih i poslovnih funkcija. Poslovi malog preduzeća su, po pravilu, lokalnog karaktera sa stanovišta tržišta i zaposlenosti. Broj zaposlenih u malom preduzeću varira od jedne oblasti do druge. Na primjer u svijetu se smatra malim preduzećem ono koje zapošljava do dvjesto radnika u industriji, dok je na primjer u trgovini njegova veličina izražena godišnjim prometom.

Najveći broj malih preduzeća osniva se i posluje u oblasti maloprodaje, veleprodaje i sektora usluga. U oblasti proizvodnje, to su uglavnom kooperacije sa srednjim i velikim preduzećima u oblastima proizvodnje koje zahtjevaju brza prilagođavanja ili su sezonskog karaktera (na primjer modna obuća i slično). Visok stepen tržišne fleksibilnosti i niski fiksni troškovi predstavljaju značajnu odrednicu i komparativnu prednost malih preduzeća. Ona su često i izvor inovacija i kao takva doprinose ubrzanijem razvoju privrede.

U ovim preduzećima dolazi do izražaja preduzetnička inicijativa, profitabilnost ulaganja kapitala, inovativnost i kreativnost. Sektor malih preduzeća dobija poseban značaj u zemljama koje ostvaruju ubrzani tehnološki razvoj, jer se preko malih preduzeća lakše prenosi savremena tehnologija. Mala preduzeća imaju izuzetno značajnu ulogu u lokalnom i regionalnom razvoju jedne zemlje. Ona su često glavni izvor nove zaposlenosti. Mala preduzeća mogu imati i značajnu ulogu u spoljnoj trgovini jedne zemlje kao kooperanti velikih multinacionalnih preduzeća i kompanija.

Preduzeća srednje veličine imaju između 100 i 300 zaposlenih. Veličina preduzeća se utvrđuje u zavisnosti od primjenjenih kriterijuma. Ako se kao kriterijum koristi samo broj zaposlenih, pri tom se zanemaruje količina. Savremena tehnologija i automatizacija radnih procesa mogu da obezbjede proizvodnju visokog obima sa malim brojem zaposlenih. Stoga je kriterijum veličine uslovna kategorija i ne predstavlja istovremeno indikator ekonomskog značaja preduzeća. Srednja preduzeća se nalaze na prelazu između malih i velikih. Preduzeća srednje veličine imaju određene sličnosti i sa malim i sa velikim preduzećima. Prednost srednjih preduzeća u odnosu na velika su u većoj fleksibilnosti i regibilnosti na tržište i tehnološke promjene. Ovo je naročito izraženo u granama u kojima je brzina i sposobnost prilagođavanja bitan uslov fleksibilnosti poslovanja.

Podjela rada i kooperacija su značajno razvijene u ovim vrstama preduzeća. Srednja preduzeća karakteriše relativno visok stepen specijalizacije poslova i zaokruženost radnog i tehnološkog procesa. Visok stepen specijalizacije poslovnih funkcija u preduzeću srednje veličine dovodi do povećanja ukupne fleksibilnosti preduzeća. Primjena nauke i savremenih dostignuća tehnike i tehnologije kod ovih preduzeća veća je nego kod malih preduzeća, ali znatno manja nego kod velikih preduzeća. Pitanje ekonomije obima ne postavlja se tako snažno kao kod malih i srednjih kao i kod velikih preduzeća – jer ovu vrstu preduzeća karakterisu niski fiksni troškovi. Srednja preduzeća imaju veću moć prilagođavanja – adaptibilnosti potrebama tržišta i drugih spoljnih faktora, nego velika preduzeća. Organizacija rada u ovim preduzećima se razvija na bazi naučnih principa. Sve neophodne funkcije su razvijene u skladu sa potrebama obavljanja djelatnosti i reprodukcije ovih vrsta preduzeća. Srednja preduzeća su obično preovladavajuća u strukturi privrede jedne srednje ekonomski razvijene zemlje.